

University Library годовая стоимость хранения и обслуживания 9, 5 Гб информации составляет около 143 тыс. долл. США, и, к сожалению, способов ее снижения не найдено. Эта финансовая проблема существенно тормозит процессы оцифровки, создания информационных ресурсов на основе аудиовизуальной документации и представления этих коллекций в сети.

5. Следующая проблема выражается в небольшом (на сегодняшний день) количестве удачных попыток разработки новых методов исследования электронных копий аудиовизуальной документации, что, с одной стороны, может быть объяснено спецификой самих видов источников, требующих наличия специальной подготовки у исследователей, а с другой – «болезнью роста», в ходе которой идет внутренний процесс разработки и апробации инструментария.

Примеры осуществленных исследовательских проектов наглядно демонстрируют два обозначившихся подхода к выработке научного инструментария. Первый заключается в попытках переноса и адаптации к цифровой среде традиционных методов изучения аудиовизуальных документов. Второй – в применении полидисциплинарного подхода, т. е. в привлечении методов и методик самого широкого спектра гуманитарных и естественнонаучных дисциплин для решения поставленных исследователями задач. Представляется, что существенные успехи в вопросе создания нового инструментария проявятся на стыке двух этих подходов, т. е. при сохранении и реализации в электронной среде традиционных методов исследования и дополнении их современными методиками из сопредельных дисциплин.

Вместе с тем, сам факт существования большого количества аудиовизуальных архивов и коллекций, представленных онлайн, свидетельствует о том, что многие проблемы и вопросы могут быть решены или преодолены в самом ближайшем будущем, что создаст возможность полноценного доступа и использования аудиовизуальной информации в исследовательских целях.

1. Информационная технология. Электронный обмен информацией. Термины и определения : ГОСТ Р 52292–2004.
2. Юмашева, Ю. Ю. Цифровая трансформация аудиовизуальных архивов. Аудиовизуальные архивы онлайн: монография / Ю. Ю. Юмашева. – Москва ; Берлин : Директ-Медиа, 2020. – 600 с.
3. Веллинг, Дж. История на интернете // Информационный бюллетень АИК. – 1996. – Ноябрь. – № 19. – С. 53–55.
4. Chassanoff, A. Historians and the Use of Primary Source Materials in the Digital Age / A. Chassanoff // The American Archivist. – Fall / Winter 2013. – Vol. 76. – No. 2. – P. 458–480.
5. Юмашева, Ю. Ю. Источниковедческие проблемы представления исторических источников в электронной среде // Вестник МГУ. Серия 8. История. – 2014. – № 6. – С. 18–36.
6. Исключения из авторского права для архивов: типологический анализ. Документ подготовлен доктором юриспруденции, кандидатом наук Кеннетом Д. Крузом [Электронный ресурс] // Постоянный комитет по авторскому праву и смежным правам. Тридцать девятая сессия Женева, 21–25 октября 2019 г. – Mode of access: https://www.wipo.int/edocs/mdocs/copyright/ru/sccr_39/sccr_39_5.pdf. Дата обращения: 01.03.2021.
7. Bushey, J. Investigating Sites of Power: Audiovisual Archives and Social Media Platforms / J. Bushey // Photographic Powers. – Helsinki Photomeia, 2014. – Pp. 264–286.

Любовець Н. І.

МЕМУАРИ В ЕПОХУ DIGITAL HUMANITIES (DH): ЛОКАЛЬНИЙ ВИМІР

Кардинальні зміни в сучасній гуманітаристиці обумовили появу нових наукових напрямів та запровадження новітніх наукових практик / методик, які значно збагатили українську історіографію та історичне джерелознавство. Сучасні наукові розвідки все більше зосереджуються на культурологічних аспектах історичного процесу, які активно досліджуються в рамках історії повсякдення, усної, локальної, візуально та соціальної історії, мікроісторії, історії довкілля тощо. Ці зміни засвідчили прагнення до вивчення людини та її соціального оточення, що довгий час залишалося об'єктом наукових досліджень.

Мемуари розглядаємо у трьох вимірах : як історико-біографічне джерело, культурно-історичний феномен та інформаційний ресурс для суспільного комунікування. Особливої ролі в сучасному глобалізованому світі мемуари набувають як унікальний інформаційно-комунікативний ресурс прикметою якого є здатність зберігати та передавати інформацію про минулі події, узагальнюючи індивідуальний досвід автора, впливати на формування особистості, індивідуальної та колективної історичної пам'яті, надавати імпульс для самореалізації та саморозвитку через засвоєння досвіду Іншого.

Найбільші зміни в контексті розвитку сучасної мемуарної традиції спричинили новітні наукові практики, які активно розвиваються в Україні в рамках усної історії та локальної історії. Останні переорієнтували історичні дослідження з часу на простір. Адже довгий час в системі «час – простір», де обидві її частини найтісніше взаємопов'язані, «... простору довго «не щастило», і не лише в історичних дослідженнях» [1, с. 9]. Вивчення *простору* в рамках локальної історії дає можливість отримати відповідь на питання не лише що і коли відбувалося, а де й чому.

Застосування методу інтерв'ю, яким послуговуються дослідники усної та локальної історії, призвело до актуалізації в к. XX на поч. XXI ст. мемуарного жанру – спогаду-інтерв'ю, що спричинило небувалий ріст інтересу до нього та *творення* великої кількості нових усноїсторичних джерел, які за інших обставин не з'явилися би, що стало свідченням кардинальних змін в сучасній вітчизняній мемуарній традиції та історичному джерелознавстві [2, с. 178].

Значного впливу мемуарний наратив зазнав і в контексті виникнення нового наукового напрямку – цифрової гуманітаристики (DH, Digital Humanities, e-Humanities, e-Science, e-History, цифрові гуманітарні науки) – міждисциплінарної галузі досліджень, що об'єднує методики і практики гуманітарних, соціальних і обчислювальних наук та сприяє ефективному використанню цифрових ресурсів у гуманітарних і соціокультурних дослідженнях та освіті, особливо в частині розширення зони їх побутування та форм репрезентації [3]. Розвиток Digital Humanities спричинив інтерес до мемуарів як унікального контентного ресурсу, який спонукає до діалогу у суспільстві.

Потенційність використання здобутків DH вбачається в розширенні зони побутування мемуарів в інформаційно-комунікативному просторі, новими формами репрезентації та колом учасників. Окремі цифрові проекти можуть створюватися будь ким (не лише державними установами та науковцями, а й усіма охочими) і будь де (незалежно від локації) при наявності чіткої мотивації та зацікавлених учасників в рамках громадської ініціативи. Інструментарій DH, а саме можливість створення окремих цифрових проектів, дозволяє використовувати мемуари різних жанрів, що представлені у форматі аудіо-, відео- записів, фотопроєктів, документальних фільмів, ілюстрацій, картин. Останнє відбувається в рамках візуалізації історії як нового наукового напрямку, що на відміну від історії факту створює довкола події /особи світ образів.

Використання технічних та технологічних можливостей Digital Humanities передбачає можливість залучення для наукових досліджень, в подальшому – для широкого читацького загалу матеріалів у форматах: аудіо- та відеозаписів, які дозволяють відтворити голос особи, її зовнішній вигляд; 3D моделювання (тривимірна модель), яке відтворює віртуальний світ особи; елементів картографування (аналіз мережових зв'язків), що допомагають з'ясувати й відтворити майже будь-які контакти особи. Застосування методів візуалізації надають дослідникові можливість представляти соціальну історію в цілому та індивідуальний досвід, викладений у мемуарах, зокрема, у вигляді образів, які, в свою чергу, більш ефективно впливають на свідомість читача та актуалізують інтелектуальне сприйняття дійсності. Саме тому візуалізація історії «...стає одним з найбільш дієвих способів репрезентації смислів та ідей, причому особливої актуальності візуальні репрезентації набувають в останні десятиріччя» [4, с. 7]. Адже, вивчаючи інтонації, манеру говорити особи, її зовнішній вигляд та коло спілкування набагато легше сформулювати своє сприйняття та ставлення до неї та створити «свій, людський образ».

Розглянемо декілька прикладів створення цифрових проектів, основою яких стали мемуари у жанрі спогаду-інтерв'ю. Завдяки ініціативі громадськості в роки незалежності України було створено декілька цифрових проектів з мемуарною складовою. Зокрема, ресурси: «Мислене древо» (лінк – <https://www.myslenedrevo.com.ua/>), «Diasporiana» (лінк – <https://diasporiana.org.ua/category/memuari/>), «Дисидентський рух в Україні» (лінк – <http://archive.khpg.org/>) [5; 6] та ін., які базуються на поданні матеріалів в класичних форматах – тексту мемуарів, бібліографічних записів. Паралельно створювалися цифрові проекти з ініціативи держави та при підтримці громадськості – зокрема проект «Майдан: Усна історія» Українського інституту національної пам'яті, який функціонує на загальнодержавному рівні та відіграє важливу роль у справі формування культурно-історичної пам'яті, національної ідентичності із задіянням наукового інструментарію DH, зокрема – напряму візуальної історії (лінк – <https://uinp.gov.ua/usna-istoriya/maydan-usna-istoriya>) [2, с. 179–184].

Локальний вимір сучасного мемуарного простору в Україні представлений колом проектів. Цікавим з точки зору представлення мемуарів є проект «Локальна історія» (лінк – <http://localhistory.org.ua/pro-proekt/>), який реалізує Українська Галицька Асамблея (УГА) з 2013 р. Метою ресурсу «Локальна історія» було проголошено дослідження минулого крізь історію локальних місць – сіл та містечок Західної України «... руйнування стереотипів та усталених міфів, що породжені не лише окупаційними владами, а й окупованим суспільством» та формування української ідентичності [2, с. 184–186; 6].

Цікавим цифровим проектом, основою якого стали спогади-інтерв'ю, є проект «Красне – вузлова станція переселень» (лінк – <http://oralhistory.com.ua/aui/bu-k.html>; станом на 27. 01. 2021 р.), який був здійснений у 2012 р. міжнародною командою дослідниць та активісток неурядових організацій у співпраці з Українською асоціацією усних історій (УАУІ). Тематично проект був спрямований на вивчення історії примусових повоєнних переселень у Красному, Буську (Львівська область) та їх околицях в період кінця Другої світової війни та перших років по її завершенні очима жінок, які відбувалися в рамках рішень Ялтинської та Потсдамської конференцій (1945 р.).

Дослідження здійснювалося на засадах усноїсторичних практик, а саме – спогаду-інтерв'ю в рамках усної, локальної історії та історії повсякдення. Прикметно, що записувалися спогади жінок різних

національностей, адже переселення однаковою мірою зачепило українців, поляків, німців, євреїв та ін. Спогади цих трагічних подій здебільшого фокусувалися на щоденному рутинному житті /виживанні, складних життєвих обставинах, смерті рідних та близьких через мозаїку життєвих досвідів жінок, на плечах яких лежало вирішення проблем повсякденного життя. Такий контекст ще й сьогодні робить ці спогади глибоко травматичними. Застосування методу спогаду-інтерв'ю має, як мінімум дві сторони, з одного боку – виступає своєрідною «терапією спогадами» для травмованих пережитим людей старшого віку. З іншого – отриманий мемуарний нарратив, який досі залишався майже не відомим широкому загалу, стає частиною колективної історичної пам'яті і тим самим виступає засобом міжпоколіннєвого діалогу як запоруки громадянського примирення.

Основними напрямками діяльності в рамках проекту стали: збір свідчень реальних учасників цих подій, запис інтерв'ю з подальшим створенням документального фільму «Залізнична станція Красне-Буськ. Розповіді переселених жінок». Три частини документального фільму представлені на сайті УАУІ (лінк – <http://oralhistory.com.ua/au1/bu-k.html>). Окрім того, повні версії відео-інтерв'ю зберігаються в Українському громадському архіві усних історій (УГАУІ; лінк – <http://oralhistory.com.ua/au1.html>), а фрагменти спогадів розміщені на сайті УАУІ. Збір спогадів та їх актуалізація в інформаційному національному просторі відіграє важливу функцію «соціальної терапії», яка має сприяти налагодженню міжпоколіннєвого діалогу у суспільстві та формуванню колективної пам'яті як запоруки національної ідентичності та незалежності. Саме потенціал /інструментарій ДН у кожному з названих проектів дав можливість авторам проекту залучити до процесу *творення локальних історико-мемуарних джерел* громадські інституції (Українська Галицька Асамблея, Українською асоціацією усних історій, ВУЗи) та окремі ініціативи.

Зазначимо, що сучасна вітчизняна мемуарна традиція розвивається як у еволюційному вимірі, так і, з огляду на вимоги часу, піддається кардинальним змінам /трансформаціям. Ці зміни проходять в рамках актуалізації нових наукових напрямів гуманітаристики (усна, локальна історія, історія повсякдення тощо) у контексті Digital Humanities. Як наслідок, мемуари побутують у національному інформаційному просторі у класичних книжкових форматах та традиційних жанрах [8], паралельно відбуваються трансформаційні зміни, що знайшло своє втілення в актуалізації окремих жанрів (спогад-інтерв'ю) та появи нових форматів представлення мемуарів, а саме – цифрових проектів, що спричинено змінами гуманітарного дискурсу в умовах Digital Humanities. Останнє видаються більш ефективною моделлю з погляду донесення «готового продукту» (мемуарів) до потенційного користувача. На практиці ці два напрями здебільшого поєднуються та доповнюють один одного.

1. Верменич, Я. Локальні рівні сучасного історичного пізнання: спроба типологізації / Я. Верменич // Регіональна історія України. – 2009. – Вип. 3. – С. 9–40.
2. Любовець, Н. І. Сучасні трансформації мемуарного простору: загальний та локальний виміри / Н. І. Любовець // Українська біографістика. – 2020. – Вип. 20. – С. 359–376.
3. Матвієнко, О. Цифрова гуманітаристика як методологічна основа розвитку ІТ-освіти у вищих навчальних закладах культури / О. Матвієнко, М. Цивін // Цифрова платформа: інформаційні технології в соціокультурній сфері. – 2018. – Вип. 2. – С. 26–36.
4. Штомпка, П. Визуальна соціологія. Фотографія як метод дослідження. – Москва: Логос, 2007. – 168 с.
5. Любовець, Н. І. Українські мемуари в сучасному інформаційному просторі / Н. І. Любовець // Наукові праці Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського, 2013. – Вип. 37. – С. 602–615.
6. Любовець, Н. І. Мемуари як складова електронних ресурсів бібліотек: світовий досвід та перспективи створення вітчизняного електронного ресурсу «Українська мемуаристика» / Н. І. Любовець // Українська біографістика. – 2013. – Вип. 10. – С. 417–430.
7. Про проект [Електронний ресурс] // Локальна історія. – Режим доступу: <http://localhistory.org.ua/pro-proekt/>. – Дата доступу: 04. 02. 2021.
8. Любовець, Н. І. Видавничі серії українських мемуарів у контексті соціальних комунікацій / Н. І. Любовець // Українська біографістика. – 2020. – Вип. 19. – С. 101–120.

Буланый Н. Ю.

РОД ПЕРЕТЦОВ: МАТЕРИАЛЫ ОНЛАЙН-ЛАБОРАТОРИИ «ПРОЖИТО» В ИЗУЧЕНИИ СЕМЕЙНОЙ ИСТОРИИ

Современные условия, в которых оказались историки из-за коронавирусной инфекции COVID-19, предполагают преимущественно кабинетную работу, поскольку библиотеки, архивы и научные институции оказались практически недоступны. Поэтому особо популярными стали электронные базы источников. Среди них выделяется онлайн-лаборатория «Прожито» (<https://prozhito.org>), созданная при Европейском университете в Санкт-Петербурге. Подобные онлайн-комплексы дневников позволяют исследовать эго-документы, связанные с семейной историей, биографистикой, что по-новому актуализирует вопрос археографических публикаций. База имеет ряд функций, таких как сведения об авторах со ссылками на различные сайты, поиск по фамилиям, датам старого и нового